

АКТИВІЗАЦІЯ САМООРГАНІЗАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ СУСПІЛЬСТВА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВОТВОРЕННЯ

Проаналізовано шляхи оптимізації методологічних моделей визначення й обґрунтування права у напрямку їх адекватності структурно-функціональним змінам та самоорганізаційним механізмам сучасного суспільства. Зокрема, досліджуються проблеми та перспективи застосування синергетичного підходу до розробки таких моделей.

Ключові слова: правова методологія, обґрунтування права, суспільна самоорганізація, синергетичний підхід до права, дискурсивні моделі легітимації.

Постановка проблеми. Еволюційна динаміка будь-яких системних утворень розгортається в умовах їх постійного зіткнення із своєю «онтологічною дилемою», пов'язаною з «роздвоєнням можливостей» продовження траєкторії цієї динаміки або у напрямку стабілізації та конструктивного утвердження системи на тлі середовища її зовнішнього оточення, або ж у напрямку «розчинення» в ньому (припинивши тим самим своє відносно автономне існування). В сучасній науці згадані «сценарії розвитку» асоціюються з поняттями «негентропії» та «ентропії», що виражають кількісні показники міри переходу системи відповідно до більш диференційованого та упорядкованого (але менш імовірного) стану чи, навпаки – до нижчого рівня диференціації й порядку, що є більш однорідним та ймовірним.

Цілком очевидно, що здійснюваність першого – негентропійного – «сценарію» істотно залежить від самоорганізаційного потенціалу системи, завдяки якому вона отримує здатність власної автономізації та вирізнення як самостійної «онтологічної одиниці» в контексті більш широких буттєвих сфер. Тож формування, утвердження та збереження кожного системного порядку об'єктивно корелюють з тенденцією до підвищення такого потенціалу. Зокрема, ця закономірність досить виразно простежується в процесі соціогенезу, динаміка якого дедалі більше схиляється до розширення та активізації самоорганізаційних механізмів суспільної системності. Відповідним чином, остання стає все менш залежною від «вольових імпульсів» та регулятивних інститутів урядової влади. Тому, коли йдеться наразі про вдосконалення методології правотворення у напрямку посилення її здатності забезпечувати

обґрунтованість нормативного змісту права з точки зору його адекватності динамічним спрямуванням розвитку сучасного суспільства, то в основу такого вдосконалення дедалі частіше покладаються не самі лише суб'єктивно-ціннісні уявлення про належне та гідне людини життя, але й насамперед орієнтація на об'єктивно сформовані «ресурси самоупорядкування» соціальних структур. Тобто, в зазначеному сенсі, право легітимується вже не стільки з позиції його регулятивно-інституційних аспектів, скільки в плані його відповідності механізмам та тенденціям суспільної самоорганізації.

Стан дослідження. У світлі даних обставин не викликає подиву стрімка активізація «багатовекторних» науково-теоретичних досліджень проблематики, пов'язаної з вивченням права як самоорганізованої системи, що конститується, функціонує й розвивається за власними динамічними принципами (в силу чого світ правоявищ можна інтерпретувати як особливий тип реальності). Саме такі принципи розглядаються в межах цього підходу як первинні основи при побудові методологічних моделей змістовного визначення й обґрунтування правових норм та інститутів.

Різні аспекти таких досліджень представлені у працях як вітчизняних авторів (О. Бандурки, Л. Бевзенко, О. Гвоздіка, О. Зайчука, О. Костенка, Н. Кочубей, С. Максимова, В. Невідомого, Ю. Оборотова, Ю. Орлова, М. Цимбалюка та ін.), так і зарубіжних (М. ван де Кершова, Н. Лумана, А. Мюррея, Ф. Оста, І. Пригожина, П. Сорокіна, Г. Тойбнера, Г. Хакена та багатьох інших). Однак при цьому залишається ще багато дискусійних питань стосовно співвідношення та узгодження самоорганізаційних основ суспільно-правової реальності з деонтологічно-ціннісними, антропологічними, політичними та іншими вимірами легітимації права.

У зв'язку з цим існує потреба в аналітико-методологічних узагальненнях щодо оптимізації вирішення подібних питань з метою більш чіткого окреслення змісту й предметних рамок ефективного застосування самоорганізаційної парадигми в праві загалом та при розробці стратегій його обґрунтування зокрема.

Виклад основних положень. Характеризуючи методологічну спрямованість згаданої парадигми, слід сказати про те, що її першочерговою метою є акцент на об'єктивізацію підходів до виправдання змісту правових норм та інститутів шляхом встановлення координаційних зв'язків з «онтологічними витоками» формування їхніх смислових основ. До таких витоків насамперед належить багаторівнева

мережа міжсуб'єктних комунікацій, функціонування якої підпорядковується загальним закономірностям кооперативної поведінки та принципам самоорганізаційної динаміки системних утворень. Урахування цих принципів та закономірностей є істотним моментом оптимізації управління соціальними, економічними, політичними та іншими відносинами й процесами в сучасному суспільстві, особливо в умовах їх виходу на загальносвітовий рівень масштабності, коли екстремально загострюються суперечності й конфлікти різноспрямованих суб'єктивних інтересів (котрі, до того ж, здійснюються суб'єктами різних порядків – окремими фізичними особами, соціальними групами, національно-державними органами, регіональними та всесвітніми організаціями).

За таких умов соціорегулятивна політика вже не може обмежуватися класичними моделями адміністрування, заснованими на владно-вольових директивах, що забезпечуються примусовими санкціями. Тож управління набуває дедалі більш *дискурсивного* характеру. В рамках нинішньої суспільно-політичної динаміки воно інтерпретується як раціонально-ціннісне реагування на ті проблеми й неузгодженості, що виникають у соціумі з ростом його структурно-функціональної складності та багатовимірності і не піддаються ефективному вирішенню на основі суто лінійних схем (на кшталт: «наказ – виконання»). Зміст же дискурсивної моделі організації управління полягає у його трансформуванні на мережу якомога ширших обговорень, за допомогою яких створюється комунікаційне поле для прийняття виважених рішень у тій чи іншій сфері суспільного життя (враховуючи при цьому, з одного боку, суб'єктивні потреби людини, на яких базуються уявлення про «належний» стан упорядкування людських відносин, а з іншого боку – об'єктивно-реальні умови та потенційні наслідки здійснення цих потреб). Зокрема, «конструктивні складові реалізації політичного дискурсу відображаються в моделях деліберативної політики, «правового порядку світового громадянства» та діалогової моделі. При цьому доцільно визнати методологічні переваги діалогової моделі у порівнянні з консенсуальною.

Парадоксальність останньої полягає у тому, що в ній, по-перше, розходження учасників взаємодії штучно пригнічуються, латентно накопичуючи тим самим напруженість, що містить у собі загрозу додаткових конфліктів; по-друге, консенсус орієнтований на підтримання міжособових стосунків і через те є малоефективним при необхідності виходу з проблемної ситуації» [4, с. 9].

Окрім того, сам світовий економічний простір, на якому ґрунтуються глобалізаційні процеси в усіх інших сферах суспільного життя, перетворився на надто складне, нестабільне самоорганізоване утворення, нинішня системна криза якого актуалізувала значущість розроблення підходів, спрямованих на пошук так званих «стабілізуючих програм» економічного розвитку, конструктивного політичного діалогу, партнерства та плідного й взаємовигідного співробітництва у різних галузях національних і міжнародних відносин. Тому при визначенні й обґрунтуванні нормативно-правових основ регулювання таких процесів (які, до речі, відзначаються високим ступенем своєї змістовної неоднозначності та непередбачуваності у лінійно-функціональному сенсі) варто орієнтуватися не стільки на «директивні», скільки на «дискурсивно-самоорганізаційні» моделі легітимації.

Як зауважував з цього приводу Ф.А. фон Гайек, головним змістом права слід вважати не примус, а забезпечувану ним свободу; не владно насаджений, а вільно й спонтанно сформований порядок, який утворюється в результаті суспільної самоорганізації та є докорінно відмінним у своїй принциповій основі від «надуманого планового регулювання» [6, с. 263]. Тим більше, що для створення гарантій подальшого прогресу доцільно сприяти розширенню тієї свободи суб'єктивного самовизначення, котра є необхідною умовою реалізації різноманітних можливостей розвитку, оскільки ніхто не знає, яка саме з його потенційних ліній може виявитися перспективною. Тож основна мотивація щодо надання пріоритетності «висновкові на користь свободи полягає у тому, що ми повинні завжди залишати шанс для таких спрямувань розвитку, які неможливо передбачити» [5, с. 141]. Адже все, що не піддається однозначному раціональному прогнозуванню та керуванню, може бути лише самоорганізованим за власними динамічними механізмами.

Відповідно, розглядуваний підхід базується на ідеї обґрунтування нормативного змісту права ступенем його сприяння узгодженості суб'єктивних дій з самоорганізаційними тенденціями динаміки суспільного буття. Підставами для прихильності до даної ідеї є, по-перше, її зорієнтованість на незалежні від владно-суб'єктивного свавілля джерела правовизначення, а, по-друге, – її органічний зв'язок з тією природністю («невимушеністю») формування й функціонування правопорядку, завдяки якій істотно зменшується необхідність його силового забезпечення. Загалом же можна сказати, що в руслі цього методологічного підходу нормативно-інституційні основи правопорядку легіти-

муються насамперед непримусовим характером їх генерування, визнання та реалізації.

Варто згадати, що свого часу ще П.І. Новгородцев наголошував на тому, що онтології людського існування в природному та суспільному світі притаманна, здавалося б, парадоксальна сутнісна суперечливість, з постійним прагненням вирішення якої пов'язана дійсна історія правового прогресу. Йдеться про діалектику свободи та рівності як ціннісних вимірів права. Саме через оцінку міри збалансованості останніх зазвичай формулюються критерії «правової справедливості» як такої. Адже «безумовне значення людини передбачає свободу як природне та необхідне виявлення її морального єства: без свободи ми не мислимо особистості. З іншого боку, оскільки у кожній людині ми повинні визнавати цю найвищу моральну сутність, ми вимагаємо по відношенню до усіх людей рівності. Уявити собі суспільний прогрес без прагнення до здійснення цих начал – рівності та свободи – немислимо, і аж ніяк не дивно, що здавна, ще з часів грецької філософії, у цьому вбачались основні вимоги природного права» [3, с. 110–111]. Проте, як переконує історичний досвід, попри зазначену взаємообумовленість свободи та рівності, вони у той же час є, так би мовити, «зворотно пропорційними параметрами» права: чим більше свободи воно надає індивідам – тим більш прогресуючою є фактична нерівність у суспільстві; і навпаки – умовою досягнення такої рівності є «тотальне знищення свободи» (Б. Чичерін). І хоча зміст правової рівності не слід ототожнювати з рівністю фактичною, однаке, мірою віддаленості соціуму від останньої, у ньому дедалі складніше стає реалізувати принцип «урівнювання людей у їхній гідності» (в результаті чого цей принцип перетворюватиметься на суто формальну «літеру»). З огляду на це, у своєму правовому розвитку суспільство постійно «балансує» у його організаційних характеристиках та регулятивних засобах між цільовими орієнтирами, що пов'язані з прагненнями рівності та свободи.

Аналогічно тому, як функціональна оптимізація механічних систем завжди передбачає вибір того чи іншого співвідношення між потенційною та кінетичною енергією, виграшем у силі та виграшем у відстані тощо (оскільки такі характеристики є «взаємодоповнюючими опозиціями», що компенсують одна одну), так само при легітимуючих обґрунтуваннях правових норм та інститутів доводиться відшукувати «своєчасний та доречний» за наявних умов баланс між свободою та рівністю, публічними та приватними інтересами, діапазоном суб'єктивних прав та рівнем реальних можливостей їх забезпечення

і т.д. Але ж через те, що априорно передвизначити за такими вимірами оптимальний стан правової системи, що є надто складним та багато-елементним утворенням, практично неможливо, залишається (в плані її вдосконалення) йти шляхом підвищення її самоорганізаційного потенціалу. Вона має бути «сприйнятливою» та адаптивною до динамічних змін самої реальності, що підлягає правовому регулюванню. Зокрема, зміни у цьому напрямку простежуються вже навіть у конституційних основах системи юридичного законодавства, на підставі яких обґрунтовується легітимний характер решти нормативно-правових положень. Річ у тім, що «динаміка розвитку правової реальності об'єктивно схиляється до генерування та подальшого вдосконалення у її системі таких механізмів самоупорядкування, нормативне сприяння функціональності яких дедалі відчутніше визначає ступінь легітимності правотворення, починаючи з самих його конституційних основ. Тож в умовах прогресуючої демократизації сучасного світу зміст ідеї конституціоналізму вже не може бути зведеним до простого нормативного закріплення невідчужуваних та непорушних суб'єктивних прав і свобод в основному законі. Правова система має стати більш «чутливою» до згаданих самоорганізаційних механізмів суспільства (зокрема, через органічне поєднання централізованої конституційності з «поліцентричним» конституційним порядком, а саме – з тими локальними формами соціально-правового упорядкування, нормативність яких є значно простіше узгоджуваною до високого рівня її легітимності)» [2, с. 336–337].

Принциповою основою самоорганізаційної парадигми у методології обґрунтування права є ті загальні закономірності, якими описується взаємний перехід між хаотичним та упорядкованим станами системних утворень, а також зв'язок між ентропійними та негентропійними процесами. Тобто право (як регулятивна підсистема суспільства) оцінюється при цьому з точки зору його відповідності системно-динамічним принципам формування, функціонування та підтримання порядку, що в плані предметної сфери своєї дієвості поширюються на будь-яку форму самоорганізації. Окрім того, за даного підходу встановлюються кореляції між нормативним змістом законодавства та типологією як організації суспільного й правового порядку, так і форм їх порушення. Так, скажімо, «доволі показовим явищем-індикатором... зростаючого хаосу на макрорівні є збільшення злочинності, котре в плані структурної переорієнтації суспільства постає як форма адаптації... до нового соціального порядку. Нові, але поки ще законодавчо

не закріплені суспільні відносини та форми власності породжують нову структуру злочинів... І це продовжується доти, доки перерозподіл власності та соціального статусу між різними соціальними групами не закінчується і не закріплюється у новому законодавстві (у тому числі й у новому Кримінальному кодексі), що буде відповідати структурно-статусному закріпленню нового соціального порядку» [1, с. 264–265].

При обґрунтуванні правових норм з точки зору оцінки їх упорядкувального потенціалу по відношенню до суспільних зв'язків доцільно враховувати ту закономірність, що дієвість будь-яких нормативних регламентацій (а, отже, й стабільність заснованого на них порядку) є пропорційною ступеневі щільності таких зв'язків. Своєю чергою, цей ступінь суттєво залежить від міри ціннісної спорідненості індивідуально-суб'єктивних орієнтирів їх учасників та «прозорості» відносин між ними. Наприклад, у порівняно невеликих спільнотах (де імовірність «заховатися у натовпі» незнайомих одне одному людей досить низька і, відповідно, високою є комунікативність, в мережі якої генеруються й функціонують спільні для подібних мікросоціумів «цементуючі» цінності) значущість сформованого таким чином нормативного порядку є набагато більшою, аніж в умовах масштабних соціальних об'єднань (на кшталт великих міст, країн тощо). Саме тому, якими б прогресуючими не були ті чи інші інтегративні процеси, вони завжди супроводжуватимуться, так би мовити, «противажними» тенденціями диференціації суспільства на відносно дрібні підсистеми, в межах яких значно простіше реалізується його самоорганізаційний потенціал (до зростання якого, власне, «онтологічно тяжіє» суспільно-еволюційна динаміка). Тож невід'ємним «супутником» будь-якого «унітаризму» (соціально-політичного, культурного, правового тощо) є відповідний «федералізм» як зворотний бік сутнісної діалектики суспільства, самоорганізація якого розгортається на основі єдності «доцентрових» та «відцентрових» імпульсів.

Подібна динамічна симетрія спостерігається також у співвідношенні між ентропійними та неентропійними моментами будь-якого самоорганізаційного процесу (у тому числі, звичайно, і у царині нормативного регулювання суспільства). Йдеться про те, що, аналогічно із законом збереження енергії (згідно з яким остання не виникає «з нічого» та не зникає «в нікуди», а лише трансформується з одного виду на інший), утвердження нового порядку здійснюється у тісній кореляції з дисипативними процесами, пов'язаними з розкладом певних існуючих

форм системного упорядкування. Адже через послаблення та «вивільнення» зв'язків між деякими компонентами системної організації створюються додаткові можливості для формування нових зв'язків, що зменшують імовірність хаотизації їхньої поведінки (сприяючи обмеженню ступеня їх динамічної свободи) і тим самим стають чинниками становлення нових модусів їх когерентної взаємодії. Тобто ентропійне «вирівнювання» системи в одних аспектах стимулює її негентропійне диференціювання (за рахунок вирізнення в ній новоутворених форм порядку) – в інших.

Наприклад, завдяки рухові повітряних мас у напрямку ентропійного вирівнювання температур утворюються турбулентності, що являють собою результат негентропійних процесів циклічного упорядкування повітряних потоків (тоді як сам цей рух спричинюється руйнуванням упорядкованого температурного розподілу повітря); асиміляція речовин зовнішнього середовища при підтриманні власного гомеостатичного порядку в системі живого організму здійснюється виключно шляхом засвоєння продуктів дисимілятивного розкладу інших систем тощо. Аналогічним чином ця закономірність виявляється і у сфері нормативної регуляції суспільства: чим менш значущими в контексті міжлюдських відносин стають одні норми (на основі яких базується відповідний соціальний порядок), тим вищою є значущість нормативного порядку, що компенсує дефіцит дієвості першого. Так, з виходом економічних, політичних, культурних та інших суспільних зв'язків за межі національних рамок послаблюється регулятивний вплив на них з боку національно-державних урядів та законодавчих систем окремих країн. Відповідно конституюється суспільно-політичний та правовий порядок нового – міжнародного (регіонального та глобального) – рівня, що справляє вагомий «зворотний ефект» на змістовне визначення та функціонування національного права.

Отже, через те, що система правової регуляції, будучи органічною складовою більш широкої структури суспільного буття, функціонально «вплітається» у самоорганізаційну динаміку останнього, в сучасних дослідженнях у сфері методології обґрунтування права дедалі більшої ваги набуває розробка соціодинамічного підходу до вирішення проблем легітимації правових норм та інститутів. Такий підхід передбачає, з одного боку, їхню оцінку як «каталізаторів» динаміки суспільства, прогресивність якої визначається ступенем реалізації традиційних для даного суспільства цінностей, а з іншого – врахування змістовних трансформацій самих ціннісних підвалин правової нормативності

під впливом структурно-організаційних змін у системі суспільних реалій. Інакше кажучи, «згідно з розглядуваним підходом, динаміка нормативізованих ціннісно-правових орієнтирів та форм упорядкованого функціонування соціальності є взаємостимулюючими коеволюційними процесами» [2, с. 216], співнаправленістю з якими вбачається за доцільне визначати «легітиміційні вектори» юридичного закону. «При цьому такий закон кваліфікується як легітимний мірою того, наскільки спрямованість його дії «резонує» із самоорганізаційними імпульсами суспільно-правової реальності» [2, с. 216].

Разом з тим, варто зауважити, що суспільна самоорганізація (як, до речі, і будь-яка інша) відзначається досить неоднозначним характером. Зокрема, вона може справляти не лише конструктивний, але й згубний ефект по відношенню до гуманістичного змісту буття суспільства. Тож далеко не всі її об'єктивні тенденції слід розглядати як базові орієнтири при легітиміційних обґрунтуваннях права. Аналогічно тому, як за цілком об'єктивними механізмами самоорганізації у системі функціонування біологічного організму можуть формуватися злякисні новоутворення, що призводять до стрімкого поглинання його життєвих ресурсів, динаміка «спонтанно-нормативного» упорядкування суспільних відносин здатна продукувати паралельно із засобами самозбереження соціуму також його власні «самознищувальні» підструктури. Мабуть, передусім саме з цих причин людські уявлення про «належність», котрі складають сутнісну основу змісту права як регулятивного інституту, завжди розвивалися як своєрідний пошук «деонтологічних відповідей» на ті питання, що постійно виникають внаслідок усвідомлення аномалій та суперечностей самої *реальності*. Тим самим людина прагне, за можливістю, «скоригувати недосконалість світу» (з точки зору ідеї утвердження в ньому «начал людяності») шляхом вироблення й реалізації певних «розумно-нормативних» цінностей життя, а не просто «підлаштуватися» під спонтанність перебігу реальних подій.

З огляду на відзначені обставини, серед існуючих версій концептуалізації соціодинамічного підходу до методології обґрунтування права заслужують на особливу увагу ті його варіанти, що передбачають своєрідну «подвійну легітимізацію» нормативного змісту юридичного закону: «по-перше, він має бути виправданим *онтологічно* шляхом забезпечення його «вписуваності» в контекст існуючих форм природно-соціального буття; і, по-друге, – цей закон повинен легітимуватися *телеологічно*, виходячи з тих ціннісно-цільових орієнтирів, що є основоположними для даного суспільства в плані визначення карди-

нальних спрямувань його функціонування та перспективного розвитку» [2, с. 217]. Однією з основних переваг саме такого тлумачення змісту даного підходу є, мабуть, його спроможність уникнути при побудові легітимацийно-методологічних моделей як суб'єктивістських абсолютизацій (що супроводжуються «нав'язуванням» об'єктивно-реальному світові неадекватної йому людської волі), так і відомих парадоксів об'єктивізму, згідно з якими повністю нівелюється роль «раціоналізуючої» діяльності людського суб'єкта в контексті самоорганізаційної динаміки буття.

Висновки. Отже, як впливає з наведених міркувань, головним напрямком оптимізації застосування самоорганізаційної парадигми при розробці стратегій обґрунтування правових норм та інститутів, доцільно визнати її узгодження з ідеєю розширення можливостей раціонального контролю над динамікою процесів у системі «людина – суспільство – природа» з метою її утримання в параметричних рамках стабільності та гарантій злагодженого співфункціонування її складових. Умови нормативного сприяння такому узгодженню мають стати ключовими орієнтирами, якими слід керуватися при легітимациї змісту й практичної спрямованості засобів правового регулювання суспільних відносин. Завдяки цьому згадане регулювання, з одного боку, запобігатиме хаотизації та «ірраціональній спонтанності» перебігу соціально-динамічних процесів, зменшуючи тим самим ступені ризиків набуття ними «автодеструктивних схильностей». З іншого ж боку, така модель легітимациї сприятиме істотному блокуванню суто «еґотистичних» (безвідносних до об'єктивних умов досягнення гармонійного балансу в межах суспільної та природної системності людського буття) мотивів, на підставі яких аргументується нормативний зміст права.

---

1. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: синергетика и теория социальной самоорганизации / В.В. Василькова. – СПб.: Лань, 1999. – 480 с.

2. Невідомий В.І. Самоорганізація правової реальності та легітимність основного закону / В.І. Невідомий. – К.: Нац. торг.-економ. ун-т, 2011. – 376 с.

3. Новгородцев П.И. Об общественном идеале / П.И. Новгородцев. – М.: Правда, 1991. – 348 с.

4. Орлов М.О. Социальная динамика: философско-методологические основания дискурсивного управления в условиях глобализации: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: спец. 09.00.11 «Социальная философия» / М.О. Орлов. – Саратов: СГУ, 2009. – 38 с.

5. Хайек Ф.А. фон. Дорога к рабству / Ф.А. фон Хайек // Вопросы философии. – 1990. – № 10. – С. 113–151.

6. Хайек Ф.А. фон. Познание, конкуренция и свобода: антология сочинений / Ф.А. фон Хайек; пер., сост. и предисл. С. Мальцевой. – СПб.: Пневма, 1999. – 288 с.

Хирсин А.В. Активизация самоорганизационных механизмов общества и методология правотворчества.

Анализируются пути оптимизации методологических моделей определения и обоснования права в направлении их адекватности структурно-функциональным изменениям и самоорганизационным механизмам современного общества. В частности, исследуются проблемы и перспективы применения синергетического подхода к разработке таких моделей.

Ключевые слова: правовая методология, обоснование права, социальная самоорганизация, синергетический подход к праву, дискурсивные модели легитимации.

Hirsin A.V. The Enhancing of Self-Organizing Society's Mechanisms and Law-Making Methodology.

The ways of optimization models definition and methodological study of law in the adequacy of their structural and functional changes and self-organizing mechanisms of modern society are analyzed. In particular, the problems and prospects of synergetic approach to the development of such models are examined.

Key words: legal methodology, justification of law, social self-organization, synergetic approach to the law, discursive models of legitimation.

Стаття надійшла 18 квітня 2013 р.

УДК 340.12

М.Б. Шевців

МЕХАНІЗМ ДІЇ ІНТУЇЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ТВОРЧОСТІ ЮРИСТА

Присвячено характеристиці механізму дії інтуїції у професійній творчості юриста, тобто моделювання різного роду об'єктивних основних властивостей і взаємозв'язків між правовими явищами та їхніми суттєвими загальними особливостями, які виражаються у формі суджень, умовиводів і понять.

Ключові слова: інтуїція, правова інтуїція, професійне мислення, професійна спрямованість, професійна творчість, інтуїтивне мислення, інтуїтивне рішення.